

יזכור

פרופ' יוסף האפרתי ז"ל

נפל ביום כ"ה בניסן תשל"ד (17.4.1974)

יוסף (יוסי), בן שפרה ז"ל ושמחה יב"ל, נולד ביום כ"ו באדר תרצ"א (15.3.1931), בתל אביב. הוא גדל בגבעתיים, למד בבית-הספר "בורוכוב", המשיך ב"תיכון-חדש" וכמו רוב בני הנוער באותה תקופה, הפסיק את לימודיו עם פרוץ מלחמת השחרור (בהיותו בשביעית) והצטרף להכשרת הנוער-העובד, תחילה בטנטורה ואחר-כך בקיבוץ גינוסר. עם הגרעין עלה להתיישבות בנגב ב-1949 ויחד עם אנשי "חלוצה" שהתפרקה, הקימו לא הרחק ממנה נקודת ישוב חדשה - משאבים (משאבי שדה). כמו רבים אחרים בני אותו דור, ראה יוסי את ייעודו בהגשמה החלוצית, שהייתה אז צורך השעה, ויותר על הצורך האישי שלו - לסיים את לימודיו. אולם השאיפה ללמוד גברה גם על קשיי המקום והשעה. יחד עם עבודתו המפרכת ברפת בשעות בלתי מקובלות, התחיל להתכונן לבחינות הבגרות במסגרת הקורסים להשכלה בכתב כשהוא מוסיף עליהם קריאה עצמית נלהבת בספרי היסטוריה, מרקסיזם, פילוסופיה, כלכלה ופוליטיקה. וכל אלה אינם מפריעים לו לשאת בתפקידים מרכזיים בוועדות השונות של המשק המתפתח. אותה עת נשא גם אישה, את רות שאודינישקי ונולד בנו הבכור - עופר. רצונו העז ללמוד זכה לבסוף בהכרה רשמית, כשנמצאה דרך לשלבו עם צורכי היישוב, והוא נשלח לסמינר של מדריכי חברות נוער מטעם עליית הנוער. כאן פרץ תיאבוננו לדעת והוא התמכר ללימודיו בהנאה וביסודיות. כשחזר לקיבוץ קיבל בזו אחר זו את שלוש חברות-הנוער הראשונות והמשיך להיות פעיל בתפקידים מרכזיים שונים, בעיקר בוועדת התרבות ובתכנון השתלמויות לימודים והרחבת אופקים לחברי הקיבוץ עצמם - מה שנקרא אז "ירחי-עיון". אולם יצר הדעת שלו לא בא על סיפוקו ויוסי התחיל מרגיש יותר ויותר שהוא מקריב קורבן אישי גדול מדי בזה שהוא מוותר על הדבר המעניין אותו מכל - לחקור ספרות. בתנאים של אותה תקופה לא נראה כל סיכוי לשלב רצון זה עם צורכי המקום והוא החליט על צעד מכריע, שהיה קשה לו ומכאיב במיוחד, משום שנראה בעיניו כבגידה באידיאלים עליהם התחנך ובהם האמין כל כך - על עזיבת הקיבוץ. ב-1960 התחיל סוף סוף את לימודיו באוניברסיטה העברית בירושלים. תוך עבודה קשה לפרנסתו ולפרנסת משפחתו, שהתרחבה בינתיים כשנולד מיכאל (1964), הצליח לסיים את לימודיו לתואר ראשון - בוגר החוגים ספרות עברית וספרות השוואתית. ממוריו הקרובים היו אז פרופ' הלקין, פרופ' שקד ופרופ' הרושובסקי. זה האחרון היה במרוצת השנים למדריכו ולידידו האישי הקרוב ביותר.

באמצע לימודיו לתואר השני פרצה מלחמת ששת הימים ויוסי טעם לראשונה טעם טבילת אש של ממש, כאשר נלחם עם חטיבת ירושלים על הגנת העיר ועל כיבוש ארמון הנציב. מאורעות המלחמה השאירו עליו רושם נורא. ההתנסות האישית בקרבות, במגע קרוב עם הרוגים ופצועים ובתחושה של סכנת חיים, המחישה לו בצורה חד משמעית שיש מעתה לעשות את כל אשר ניתן למען השלום. באותם ימים נפטרה אמו ממחלה קשה. מותה השאיר בו חלל גדול, שכן היה קשור אליה קשר נפשי עמוק כל ימי חייה. היא הייתה אישיות בלתי רגילה הן מבחינת טוב לבה, צדקנותה, יושרה והשלווה והרוגע שהייתה משפיעה תמיד על הסובבים אותה, והן מבחינת חכמתה והתעניינותה בשטחים רבים. בראש אהבותיה עמדו האדם והספרות ואין ספק שממנה ספג וירש יוסי את רגישותו הרבה, את תכונותיו האנושיות ואת אהבתו שלו לספרות. הוא היה מעודד אותה לעקוב אחר התפתחותו בשטחי התעניינותו השונים, היה מביא לה ספרים לקריאה ומשתפה בחוויותיו ובהתלהבויותיו עד ימיה האחרונים. בטרם תמה שנה למותה נולדה בתו הנושאת את שמה - שפרה (מרץ 1968).

בנובמבר 1967, כאשר הוקם החוג לתורת הספרות באוניברסיטת תל אביב, בראשותו של פרופ' הרושבסקי, היה גם יוסי אחד החברים הבכירים בסגל הצעיר, וזאת למרות שלא סיים אפילו את לימודיו לתואר השני. הוא נשלח איפוא, על-ידי החוג, ללמוד באוניברסיטת קליפורניה שבלוס-אנג'לס (ארה"ב) כדי לסיים תואר שני ושלישי גם יחד. אותן שנתיים וחצי, בהן השלים את לימודיו ואת כתיבת הדוקטורט שלו, חלפו עליו במתח ובחוסר מנוחה, בגלל המצב הביטחוני הקשה ששרר אז בעמק-הירדן, שם גרה אחותו עם משפחתה (קיבוץ גשר) - הוא מיהר לחזור ארצה ב-1970, להשתלב בה בעבודתו בחוג ובמעורבות פוליטית. מיד עם שובו היה לראש החוג לתורת הספרות ושנה לאחר מכן, גם ראש מכון כץ לחקר הספרות העברית. במרס 1971 נולד גיא - בן הזקונים. עבודת הדוקטורט שלו זכתה בפרס לאה גולדברג ויצאה לאור תחת הכותרת "האידייליה של טשרניחובסקי" (בהוצאת ספריית הפועלים - 1971). עתה החל יוסי בתקופה פוריה של פרסומים חשובים, אשר האחרון שבהם היה ספרו "המראות והלשון, להתפתחות דרכי התיאור בשירה העברית החדשה", את עיבודיו האחרונים של הספר מסר להגהה ממש יום לפני צאתו למילואים בהם נחרצו חייו. (הספר יצא לאור שלוש שנים אחרי מותו, בהוצאת מפעלים אוניברסיטאיים). למרות פעילותו הענפה כחוקר ספרות, השתתף גם בפעולות תרבותיות וחברתיות רבות ומגוונות: הוא עמד בראש החוג לספרות של המכללה בבית-ברל, הרבה להרצות לפני מורים לספרות וכתב תכניות רדיו במסגרת השידורים לבתי הספר - תחום הוראת הספרות לדור הצעיר היה חשוב לו ביותר. היה פעיל בקרן תל-אביב לספרות ולאמנות והספיק ליזום בה סדרת מונוגרפיות טובות על סופרים עברים, ובחודש האחרון לחייו הכין והקליט תכנית רדיו בשם "דור המדינה וספרותו" (בעריכת דליה עמית). תכנית זו כללה עשר שיחות על סופרי הדור ויוסי הספיק להשתתף בתשע מהן. העשירית, המסכמת, נערכה בלעדיו - לזכרו. ולבסוף, פעילותו ב"מוקד" הייתה פועל-יוצא של אותו דחף של אי-רצון להסתגר בפעילות אקדמית בלבד. הוא שנא את המלחמה וחשב שלא נעשה די למען השלום. לכן נתן ידו לכוח פוליטי שהיה קרוב להשקפותיו, וכדי להיות שלם עם פעילות זו היה גם מוכרח לקחת חלק אישי בסיכוני מלחמה. ודאי האמין שהסתכנותו האישית תקנה לו את הזכות המוסרית למתוח ביקורת ולהאשים. לכן התקומם כל כך כאשר עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים לא גויס לצה"ל. כשעבר לתל-אביב, הועבר מחטיבת ירושלים לבית הספר לפיקוד ולמטה, בו היה מלמד ספרות בהיותו במילואים ובמסגרת זו לא נשלח בימי המלחמה, אפילו להרצות במוצבים. יוסי לא השלים עם ישיבתו בעורף. הוא ביקש העברה למפקדת קצין חינוך ראשי ורק אחרי שהפעיל "קשרים" אישיים ניתן לו מבוקשו. ב-16 באפריל נשלח סוף סוף להרצות לפני חיילים ברמת הגולן. ב-17 בו, בבוקר עלה למוצב תל-ענטר, שבמובלעת הסורית, לשם הוצב. גורל מוזר דאג לכך שאחרון האנשים, אתם שוחח לפני מותו, היה בן קיבוץ גשר (בו גרה אחותו) - מפקד המוצב איתן ברושי. יחד תכננו את נושא ההרצאה ואיתן בישר לו שיום שקט במיוחד היה אותו יום, ונפרד ממנו כשהלך לבדוק את המצב בעמדות. יוסי פנה בלוויית סגן שמחה אל הבונקר, שבו ציפו החיילים להרצאתו. על סף פתח הבונקר נפגעו שניהם. יוסי נהרג במקום (שמחה נפטר בדרך לבית החולים).

כך נקטעו חייו המלאים והשלמים עם עצמם. רק זמן קצר אחרי שסיים את מאבקו הקשה על ביסוס כלכלי ועל תואר אקדמי, זמן קצר אחרי שסיים עם המתח הקשור בבחינות ובציונים ובדיוק כאשר התחיל בתנופה חדשה של מעורבות ויצירה - משוחררים מהתכתובים המגבילים של תכניות לימודיו - וכאשר התפנה סוף-סוף להיות גם יותר עם אשתו ועם ילדיו ולבלות... מיותמת נשארה המשפחה.

מתוך: יזכור... ת"א, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1995.